

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

לפני כבוד השופט ערפאת טאהא

התובעות:

1. רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ חברות 513630632
2. קייקי מעיין הגושרים אגש"ח בע"מ חברות
3. קייקי כפר בלום ובית הלל, שותפות מוגבלת חברות 550219281
4. א.א.ק אבו קיאק בע"מ חברות 513774042

נגד

מדינת ישראל

הנתבעת:

1

פסק דין

2 התביעה שלפני עניינה בדרישה לתשלום הפסדים כספיים שנגרמו לתובעות, ארבע חברות אשר
 3 מפעילות פעילויות קיאקים, שיט ופעילויות שונות נוספות, כתוצאה מאופן התנהלות המדינה
 4 (באמצעות משרד הבריאות והמשרד להגנת הסביבה) במניעה ובטיפול במחלת העכברת שנתגלתה
 5 בנחלי הצפון בקיץ 2018.

6

7

התביעה

8 1. בקיץ 2018 התפרצה בארץ מחלת העכברת. מחלת העכברת היא מחלה שמועברת מבעלי
 9 חיים לבני אדם, בעת מגע עם הפרשות שמכילות את החיידק (לרבות מגע עם מים
 10 המזוהמים בחיידק). תסמיני המחלה נעים בין מחלה אסימפטומטית ועד למחלה קשה ואף
 11 למוות.

12

13 2. בעקבות קבלת דיווחים על ריבוי החולים בעכברת ומצבם, וזאת לאחר שביקרו בנחלי
 14 הצפון, פרסם משרד הבריאות לציבור אזהרות שונות בנושא (פרסום ראשון מיום
 15 12.8.2018). בעקבות פרסומים אלה, כך נטען, פחות מטיילים פקדו את אתרי התובעות
 16 ונגרם להן נזק כלכלי רב. בכתב התביעה ובסיכומים מטעמן טענו התובעות, כי הנתבעת
 17 התרשלה במניעה ובטיפול במחלת העכברת בנחלי הצפון. לטענתן, פרסומי הנתבעת
 18 בתקשורת היו כוללניים ולא מדויקים ביחס לאזורים שבהם זוהתה העכברת ובשל כך גרמו
 19 לבהלה ופחד בקרב הציבור, עובדה שהביאה להפחתה ניכרת בכמות המטיילים שפקדו את
 20 אתריהן השונים וכפועל יוצא מכך להפסדים כספיים.

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

- 1
- 2 3. התובעות טענו עוד, כי הנתבעת התרשלה בכך שידעה על היתכנות להתפרצות מחלת
- 3 העכברת עובר לשנת 2018, אך לא נקטה פעולות פיקוח ומנע שיביאו למניעת התפרצות
- 4 העכברת ולא הקצתה תקציב ראוי לטיפול בסוגיה. לטענתן, כבר בשנת 2012 הונחה בפני
- 5 הנתבעת **"תוכנית למניעת זיהום מקורות מים על ידי בקר באזור אגן ההיקוות של הכנרת**
- 6 **באמצעות הצבת שקתות"** במסגרתה הומלץ על הצבת שקתות לשימוש בקר במקומות
- 7 המיועדים על מנת להסיט את הבקר ממקורות המים, לשמור על מים נקיים ולמנוע
- 8 התפשטות מחלת העכברת. על אף האמור, הנתבעת לא נקטה צעדים ולא הקצתה משאבים
- 9 לטיפול בבעיה.
- 10
- 11 4. בכתב התביעה טענו התובעות להפרת חובות חקוקות מצד הנתבעת, כאשר טענות אלו
- 12 נטענו באופן כללי ובשפה רפה. התובעות חזרו על טענות אלה בסיכומים במשפט אחד, מבלי
- 13 לפרט אילו חובות חקוקות הופרו לטענתן, כיצד הופרו אותן חובות חקוקות, האם התקיימו
- 14 יסודות העוולה, האם החובות החקוקות שעל פי הנטען הופרו נועדו למנוע נזק מהסוג
- 15 שנגרם לתובעות ועוד. בהתנהלותן זו זנחו התובעות למעשה את טענותיהן בהקשר להפרת
- 16 חובות חקוקות, ולפיכך אינני רואה מקום להידרש לטענות אלה במסגרת פסק הדין.
- 17
- 18 5. טענה נוספת שהועלתה בכתב התביעה ונזנחה בסיכומים נגעה להיפוך נטל ההוכחה. בכתב
- 19 התביעה טענו התובעות להיפוך נטל ההוכחה מכוח הכלל **"הדבר מדבר בעדו"** בהתאם
- 20 להוראת סעיף 41 לפקודת הניזקין (נוסח חדש). לטענתן, הנזק נגרם **"בסיטואציה שרק**
- 21 **נתבעת הייתה שליטה מלאה עליו. נחלי הצפון, מקורות הכנרת ומקרקעין באזור**
- 22 **שמצויים באחריותה ובשליטתה המוחלטת של הנתבעת אשר בהתנהגותה ו/או מחדליה**
- 23 **אחראית באופן ישיר לפרוץ מחלת העכברת וכפועל יוצא מכך – לקריסת עסקיהן של**
- 24 **התובעות"**. מטעמים אלה אף טענו התובעות בכתב התביעה להיפוך נטל ההוכחה מכוח
- 25 הוראת סעיף 38 לפקודת הניזקין שעניינו נזק שנגרם על ידי דבר מסוכן.
- 26
- 27 טענות אלה דינן להידחות. כאמור, התובעות לא חזרו על טענות אלה בסיכומים ולא חזרו
- 28 על הטענה כי יש להורות על העברת נטל ההוכחה לשכמי הנתבעת. משלא חזרו התובעות
- 29 על טענות אלה בסיכומים, יש לראותן כמי שזנחו אותן (ראו: ע"א 447/92 רוט נ'
- 30 אינטרקונטיננטל קרדיט קורפריישן, (19.6.1995); ע"א 172/89 סלע חברה לביטוח בע"מ
- 31 סולל נ' סולל בונה בע"מ, (1.2.1993)). דין הטענות להידחות אף לגופן. אשר לטענה בדבר
- 32 תחולת הדבר מדבר בעד עצמו, אין ספק כי תנאי הסעיף לא התקיימו. הנזק לא נגרם על
- 33 ידי נכס שלנתבעת הייתה שליטה מלאה עליו, והנסיבות שהביאו לגרימת הנזק הובררו עד
- 34 תום, כך שלא מתקיים התנאי שלפיו **"לתובע לא היתה ידיעה או לא היתה לו יכולת לדעת**

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

- 1 מה היו למעשה הנסיבות שגרמו למקרה אשר הביא לגרימת הנזק" כדרישת סעיף 41
2 לפקודה. אף התנאי שעניינו "אירוע המקרה שגרם לנזק מתיישב יותר עם המסקנה
3 שהנתבע לא נקט זהירות סבירה מאשר עם המסקנה שהוא נקט זהירות סבירה" אינו
4 מתקיים. אף התנאים לתחולת סעיף 38 לפקודת הנזיקין לא התקיימו. סעיף 38 דורש
5 לצורך תחולתו כי הנזק נגרם באופן ישיר על ידי דבר מסוכן שהיה בבעלות הנתבע. בענייננו,
6 הנזק שנגרם לתובעות הוא תוצאה של התפרצות מחלת העכברת, אם כי לא נגרם באופן
7 ישיר על ידי חיידק העכברת. זאת ועוד, אף שחיידק העכברת התגלה במים שזרמו בנחלים,
8 לא ניתן לקבל את הטענה כי הנתבעת הייתה הבעלים או המחזיקה של החיידק או של
9 הנחלים שבהם התגלה החיידק. זאת ועוד, התובעות טענו לאורך כל הדרך כי בנחלים שהיו
10 בחזקתן כלל לא התגלה חיידק העכברת, כך שגם מטעם זה לא ניתן לקבל את הטענה
11 שהנזק שנגרם לתובעות נגרם על ידי דבר מסוכן שהיה בבעלות או בחזקת הנתבעת.
12
- 13 6. בתמיכה לטענותיהן בשאלת האחריות צירפו התובעות שלוש חוות דעת: אחת ערוכה בידי
14 ד"ר נילי גרינברג בורוכוב; השנייה ערוכה בידי עופר רוזנר, ממונה בטיחות ובריאות;
15 והשלישית ערוכה בידי אבי בן ליש, יועץ סביבתי. להוכחת הנזק צירפו התובעות 2 ו-3 חוות
16 דעת של רו"ח יוסף ספיר, ואילו התובעות 1 ו-4 צירפו תצהיריהם של רו"ח מאיר דהן ורו"ח
17 ישעיהו שליטר, בהתאמה. בנוסף הגישו התובעות תצהירים של נציגי התובעות: יניב גיגי
18 (נציג התובעת מס' 1), זוהר קוז'ייקרו (נציג התובעת מס' 2), גיא ירמק (נציג התובעת מס'
19 3), אילן אפרים (נציג התובעת מס' 4), וכן תצהירו של אסף לנגלבן - מנהל האגף
20 המוניציפאלי במועצה אזורית גליל עליון.
21
- 22 **ההגנה**
- 23
- 24 7. הנתבעת כפרה באחריות ובנזק. לטענתה, היא נהגה באחריות ובמקצועיות ולא התרשלה
25 בביצוע תפקידה כאמונה על בריאות הציבור, תוך שעמדו לנגד עיניה הדאגה לבריאות
26 הציבור ומניעת התפשטות המחלה מצד אחד, ומאיידך- צמצום, ככל שניתן, הפגיעה
27 הכלכלית האפשרית בעסקים ובתיירות באזור הצפון והנחלים.
28
- 29 8. אשר לטענה כי הנתבעת הייתה ערה לאפשרות התפשטות מחלת העכברת עובר לאירוע
30 שהתרחש במרץ 2018 נטען, כי עובר לשנת 2018 זוהו בארץ מספר מקרים בודדים של
31 עכברת, בעיקר במטיילים ששבו מחו"ל, בעובדים זרים וכמחלת מקצוע בקרב עובדים
32 שבאים במגע עם בעלי חיים, כגון עובדי רפתות. במצב דברים זה, כך נטען, לא היה כל צפי
33 להתפרצות מחלת העכברת בארץ, ומשאין צפיות להתרחשות נזק, ממילא לא ניתן לחייבה

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

- 1 ברשלנות. לעניין התכנית משנת 2012 שבמסגרתה הוצע להקים שקתות לבקר על מנת
2 להרחיקו ממקורות המים נטען כי תכנית זו לא נועדה למנוע עכברת, אלא נועדה למנוע
3 זיהום מים שנגרם כתוצאה מריכוזי חנקן וזרחן שמופרש בין היתר מצואת הבקר. ברם,
4 מאחר שלצואת הבקר השפעה משנית על ריכוז החנקן והזרחן במים, ובשל אילוצים
5 תקציביים, לא יושמה התוכנית והמשאבים הופנו לטיפול בגורמים העיקריים שמביאים
6 לעליית ריכוזי החנקן והזרחן במים כדוגמת חוות גידול דגים ומתקני ביוב. נטען עוד, כי
7 לנתבעת שיקול דעת רחב בעניין הקצאת תקציבים וחלוקתם, והיא קיבלה את החלטותיה
8 תוך איזון בין אינטרסים שונים לאחר הפעלת שיקול דעת ושקילת כלל השיקולים
9 הרלוונטיים. בנסיבות אלה אין מקום להתערבות בית המשפט בהחלטותיה. הנתבעת
10 הוסיפה וטענה כי אף אילו הייתה מיישמת את התוכנית משנת 2012, התפשטות המחלה
11 לא הייתה נמנעת, משום שהגורם לה היה חזירי הבר ולא הבקר שנדבק במקביל להדבקה
12 של בני האדם.
13
- 14 9. אשר לטענה בדבר התרשלות בטיפול במחלת העכברת לאחר שפרצה טענה הנתבעת, כי
15 הפרסומים שיצאו תחת ידה אינם כוללניים ולא נועדו להפחיד את הציבור, אלא מדובר
16 בפרסומים ממוקדים שהתייחסו למקומות שבהם התגלתה המחלה או שלגביהם עלה חשש
17 להתפרצות המחלה, והם נועדו להזהיר את הציבור מפני רחצה במקומות אלה. לטענתה,
18 לאחר שנאספה אינפורמציה ונערכו חקירות אפידמיולוגיות, הפרסומים השתנו בהתאם
19 ומעת לעת. עוד טענה הנתבעת, כי היא פעלה בשקיפות, באחריות ובמקצועיות וכי אין
20 לייחס לה אחריות לפרסומים בכלי התקשורת מקום שפרסומים אלה לא תאמו את
21 ההודעות הרשמיות שפרסם משרד הבריאות בעניין.
22
- 23 10. לתמיכה בטענותיה צירפה הנתבעת תצהיר של ד"ר אילן צדיקוב - ראש תחום פרויקטים
24 במשרד להגנת הסביבה; תצהיר של ד"ר תמיר גושן - מנהל השירותים הווטרינריים בפועל
25 במשרד החקלאות; ותצהיר של ד"ר רועי סינגר - סגן המנהל לאפידמיולוגיה במשרד
26 הבריאות. לעניין הנזק צירפה הנתבעת את חוות דעתו של רו"ח אילן שגב שהתייחסה לכל
27 ארבע התובעות.
28
29
30
- דיון והכרעה**
- 31
32 11. כזכור, שתי טענות העלו התובעות בסוגיית הרשלנות: הראשונה, אי טיפול בבעיית זיהום
33 הנחלים בכלל ובבעיית העכברת בפרט לפני פרוץ המחלה בשנת 2018 אף שהנתבעת הייתה

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

1 מודעת לאפשרות של התפרצות המחלה כבר משנת 2012; והשנייה, אי טיפול הולם בבעיה
2 לאחר שפרצה המחלה וגרימת בהלה בקרב הציבור, בהלה שגרמה לפגיעה בעסקי התובעות.

3

4

הטיפול בבעיית העכברת – לפני פרוץ המחלה בשנת 2018

5

6 12. אין לקבל את טענת התובעות כי הנתבעת התרשלה עת לא נערכה לטיפול באפשרות של

7 התפרצות מחלת העכברת עובר לפרוץ המחלה ועת נמנעה מליישם את התוכנית להצבת

8 שקתות עליה הומלץ כבר בשנת 2012. עוולת הרשלנות מורכבת מארבעה יסודות; חובת

9 זהירות מושגית, חובת זהירות קונקרטיית, הפרת חובת הזהירות הקונקרטיית וגרימת נזק

10 עקב אותה הפרה. חובת הזהירות המושגית נבחנת בהתאם למבחן הצפיות, אם כי הבחינה

11 היא כללית ומנותקת מנסיבות המקרה הספציפיות. בעת שבאים לקבוע אם חלה בנסיבות

12 העניין חובת זהירות מושגית, על השופט לשאול את עצמו, האם ראוי בנסיבות העניין,

13 בהתחשב בשיקולי המדיניות הרלוונטיים, להכיר בקיומה של חובת זהירות בין סוג מסוים

14 של מזיקים לסוג הניזוקים אליו משתייך התובע הספציפי. בקביעה אם להכיר בחובת

15 זהירות מושגית על בית המשפט לקחת בחשבון, בין היתר, שיקולים של צדק, הגינות

16 ומוסר. כמו כן, על השופט להביא בחשבון שיקולים כלכליים, וחברתיים בהתאם להשקפת

17 החברה בה אירע הנזק. בדרך זו יתאפשר לבית המשפט לתחום את גבולותיה הראויים של

18 עוולת הרשלנות ולהוציא מתחומה את אותם מקרים שאין להכיר בגינם בחובת זהירות

19 באופן עקרוני, וללא קשר לנסיבותיו המיוחדות של המקרה הנדון (ראו בעניין זה ע"א

20 145/80 שלמה ועקנין נ' המועצה המקומית בית שמש, מיום 9.11.82).

21

22 13. בענייננו אין מחלוקת כי המדינה, באמצעות משרד הבריאות, חבה בחובת זהירות מושגית

23 לטיפול בבעיית העכברת כאמונה על בריאות הציבור. המחלוקת מתמקדת בשאלת קיומה

24 של חובת זהירות קונקרטיית ובשאלה אם הפרה המדינה את חובת זהירות הקונקרטיית

25 במקרה הספציפי הנדון לפניי. המבחן לקביעתה של חובת זהירות קונקרטיית הוא מבחן

26 הצפיות, דהיינו על בית המשפט לשאול את עצמו, האם בנסיבות המקרה כפי שהוכחו, אדם

27 סביר יכול וצריך היה לצפות את הנזק. השאלה אם אדם סביר יכול לצפות את הנזק היא

28 שאלה פיזית. דהיינו, האם בנסיבות שהוכחו אדם סביר יכול היה, מבחינה פיזית, לצפות

29 את הנזק. אם התשובה לכך שלילית, דין התביעה להידחות, שכן בהעדר יכולת פיזית לצפות

30 את הנזק, אין מקום להכרה בקיומה של חובת זהירות קונקרטיית.

31

32 14. אם התשובה לשאלה הראשונה חיובית, עדיין יש מקום להמשיך ולדון בשאלה, אם אדם

33 סביר צריך היה לצפות את הנזק. השאלה אם ה"מזיק" צריך היה לצפות את הנזק היא

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

- 1 שאלה ערכית, אשר מחייבת את בית המשפט לשקול שיקולים של מדיניות שיפוטית ראויה.
2 דהיינו, האם בנסיבות המקרה הספציפי מן הראוי להכיר בקיומה של חובת זהירות
3 קונקרטיית. התשובה לשאלה זו תלויה בגורמים רבים שעל בית המשפט לשקול בטרם יכריע
4 בה. בין היתר, על בית המשפט לבחון את חומרת הסיכון הטמונה בפעילות המדוברת,
5 תדירות התרחשותו, עלויות מניעתו ושיקולים רבים אחרים.
6
7 15. כך למשל, האפשרות שספורטאי ייפגע במהלך פעילות ספורטיבית כגון השתתפות במשחק
8 כדורגל, משחק כדורסל או כל פעילות אחרת היא אפשרות ש"המזיק" יכול לצפות. הוא
9 הדין באשר לאפשרות שהמשתמש במדרגות יחליק וייפול בהם. ברם, הכרה בחובת
10 הזהירות במקרים כאלה תרחיב את גבולותיה של עוולת הרשלנות למימדים שהציבור לא
11 יכול לעמוד בהם. על כן, נקבע בפסיקה כי יש להכיר באחריות רק כאשר מדובר בסיכונים
12 בלתי סבירים, אשר יוצרים סיכונים חריגים וחמורים. על כן, החלקה סתם במהלך עליה
13 או ירידה במדרגות אינה מבין הסיכונים שבעל הנכס צריך לצפות, אף שמבחינה פיזית
14 סיכון זה ניתן לצפייה. אין גם להכיר באחריות כלפי ספורטאי, אשר נפגע במהלך ביצוע
15 פעילות ספורטיבית רגילה עקב התממשות סיכון, אשר טמון באופן טבעי ואינטגרלי בביצוע
16 אותה פעילות.
17
18 16. לאבחנה זו בין סיכונים שהמזיק צריך לצפות לסיכונים שאינו צריך לצפות התייחס בית
19 המשפט העליון בשורה של פסקי דין. **בפרשת ועקנין** נקבע:
20
21 **"חובת הזהירות הקונקרטיית אינה קיימת למניעתו של כל סיכון וסיכון. הדין**
22 **מבחין בין סיכון סביר לבין סיכון בלתי סביר, רק בגין סיכון בלתי סביר מוטלת**
23 **חובת זהירות קונקרטיית. ומהו סיכון בלתי סביר? הסיכון הבלתי סביר, שבגינו**
24 **מוטלת חובה קונקרטיית, הוא אותו סיכון, אשר החברה רואה אותו במידת חומרה**
25 **יתירה, באופן שהיא דורשת כי יינקטו אמצעי זהירות סבירים כדי למנעו".**
26
27 17. לענייננו, לא שוכנעתי כי המדינה חבה בחובת זהירות קונקרטיית שכן בנסיבות המתוארות
28 לא היה עליה לצפות את הנזק. אכן, כפי שטוענות התובעות, מחלת העכברת ידועה עוד
29 מלפני שנת 2018, ואף נצפו מספר מקרים של תחלואת עכברת באדם עובר לשנת 2018. ברם,
30 ההידבקות במחלת העכברת עובר לשנת 2018 הייתה מינורית והמקרים שבהם התגלתה
31 המחלה בבני אדם היו בודדים ומספר הנדבקים היה מועט ביותר. יתירה מכך, מחלת
32 העכברת עובר לשנת 2018 התגלתה בתיירים שהגיעו מחו"ל והביאו את המחלה עמם
33 ובעובדי רפתות שהיו חשופים לאורך זמן ממושך לבעלי חיים שהיו נוגעים במחלה. מחלת
העכברת לא הייתה, אם כן, בעיה דחופה המצריכה טיפול כזה או אחר, ולא היה חשש

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

- 1 קונקרטי להתפרצות המחלה באדם. בשל כך הנחת העבודה של משרד הבריאות הייתה
2 שאין סיכון להידבקות האוכלוסייה הכללית במחלה. משאין צפיות לנזק הרי שלא ניתן
3 לחייב ברשלנות.
4
5 18. המומחית מטעם התובעות, ד"ר נילי גרינברג בורוכוב, טענה בחוות דעתה כי אותרו מקרי
6 הידבקות במחלה באוכלוסייה הכללית עובר לשנת 2018, עובדה שחייבה את משרד
7 הבריאות לפעול ולנקוט אמצעים לצורך התמודדות עם האפשרות של התפרצות המחלה.
8 אין בידי לקבל את האמור בחוות דעתה של ד"ר גרינברג בורוכוב. הדוגמה אליה הפנתה
9 ד"ר בורוכוב להוכחת טענתה בדבר קיומם של מקרי הידבקות באוכלוסייה הכללית
10 התייחסה למטיילת שהגיעה לביקור בארץ, ככל הנראה כשהיא נשאית של המחלה (עמוד
11 65 לפרוטוקול שורות 17-18, 26; עמוד 66 לפרוטוקול שורות 10-14; עמוד 68 לפרוטוקול,
12 שורות 20-29). אף המאמר שאוזכר בחוות דעתה של ד"ר גרינברג בורוכוב משנת 2017 עוסק
13 בחשיבות של בחינת מחלות זיהומיות בקרב התיירים הנכנסים לארץ ובמסגרתו הובאה
14 הדוגמה של תייר שהגיע לארץ והתגלה כחולה במחלת העכברת. אין בין מאמר זה והדוגמה
15 המובאת במסגרתו ולא כלום עם טענת התובעות שהנתבעת הייתה מודעת לאפשרות של
16 התפרצות המחלה עובר לשנת 2018. מומחה התובעות אבי בן ליש אף הוא נשאל בחקירתו
17 הנגדית אם ידוע לו על מקרים שבהם נדבקו מטיילים בעת שטיילו בנחלי הצפון עובר לשנת
18 2018, ותשובתו הייתה מתחמקת ואינה מאשרת כי ידוע על מקרים כאלה (עמוד 57
19 לפרוטוקול, שורות 24-26).
20
21 19. תימוכין לעמדת הנתבעת, שלפיה עובר לשנת 2018 היו מקרים בודדים של הידבקות במחלת
22 העכברת וגם זאת בקרב מטיילים שהגיעו מחו"ל ובקרב עובדי רפתות, ניתן למצוא בחוות
23 דעתו של עופר רוזנר, מומחה מטעם התובעות. בחוות דעת זו אישר עופר רוזנר כי "**תחלואה**
24 **בבני אדם בישראל נדירה יחסית, כחמישה עד עשרה מקרים בשנה, ורובם מתרחשים**
25 **כתוצאה מהדבקה בחו"ל**". עופר רוזנר חזר על האמור בחוות דעתו בחקירתו הנגדית, שם
26 הוא אישר כי אין לו ידיעה פוזיטיבית שאנשים אחרים (שאינם מטיילים שהביאו את
27 המחלה עמם או עובדי רפתות) נדבקו לפני שנת 2018 אם כי הניח שהיו כאלה (עמוד 62
28 לפרוטוקול, שורות 23-24). להנחה שהיו כאלה לא הוצג כל בסיס ראיתי.
29
30 20. בחוות דעתו של אבי בן ליש מטעם התובעות נטען, כי לא ניתן להצביע על היקף התחלואה
31 האמתי בעכברת טרם ההתפרצות בשנת 2018 וכי יתכן שמספר הנדבקים בשנה גבוה יותר
32 מהמדווח וזאת נוכח השינוי באופן תיעוד מקרי העכברת (בעוד שלפני שנת 2018 תועדו
33 מקרי עכברת באדם לפי בדיקות מעבדה בלבד, הרי לאחר שנת 2018 התיעוד נעשה אף לפי

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

1 תסמינים). על סמך טיעון זה ביקשו התובעות לקבוע כי האפשרות של התפרצות מחלת
2 העכברת הייתה ידועה לנתבעת וכי היה על הנתבעת להיערך מפניה מבעוד מועד.

3
4 אין בידי לקבל טענה זו. ראשית, לא הוכח היקף תחלואה אחר מהמדווה ואף בחוות דעתו
5 של אבי בן ליש אין נתונים המלמדים על רמת תחלואה רבה שחייבה את הנתבעת להיערך
6 לה ולנקוט בגינה אמצעי זהירות לשם הפחתת הסיכון להתפרצות המחלה; שנית, אכן,
7 האפשרות שמספר המקרים שדווח אינו משקף את המספר האמתי של החולים שנדבקו
8 בפועל בכל שנה היא אפשרות קיימת ואף הייתה מקובלת על ד"ר רועי סינגר, סגן המנהל
9 לאפידמיולוגיה במשרד הבריאות מטעם הנתבעת, אשר אישר כי קיימת אפשרות לתת
10 דיווח באופן שמספר החולים שנדבקו במחלה היה גבוה יותר מאלה שדווחו, וזאת נוכח
11 המעבר מדיווח סביל לדיווח פעיל (עמוד 78 לפרוטוקול). ברם, על אף תת הדיווח, עדיין
12 מספר מקרי ההדבקה היה נמוך מאוד והוא התגלה בקרב מטיילים מחו"ל שהגיעו עם
13 המחלה או בקרב עובדי רפתות ווטרינריים. בעניין זה הסביר ד"ר סינגר:

14
15 **"ייתכן בהחלט שהיה תת דיווח של עכברת בשנים עד 2018 אבל ודאי שלא הייתה**
16 **התפרצות בקנה מידה נרחב, עד 2018 בישראל היו בין 20-15 מקרים בשנה. רובם**
17 **או תיירים שהגיעו מחו"ל דוגמת התייר מברזיל שהזכרנו בתחילת הדיון או**
18 **חשיפה מקצועית בישראל, וטרינר למשל, וודאי לא הייתה התפרצות ובטח ובטח**
19 **בקנה מידה של האירוע הנוכחי הזה, 2018 שהיה יוצא דופן בכל קנה מידה"**
20 **(עמוד 78 לפרוטוקול, שורות 18-22).**

21
22 ד"ר תמיר גושן, מנהל השירותים הווטרינריים במשרד החקלאות, החזיק באותה עמדה
23 והעיד:

24
25 **"עד 2018 שהיה אירוע חריג הן בהיקפו והן מזה שהוא היה ממוקד בנחלים ברמת**
26 **הגולן, לא ראינו לא לפני ולא אחרי תחלואה בבני אדם בכאלה היקפים, ההיקפים**
27 **של תחלואה בבני אדם כפי שמפורסמים באתר של משרד הבריאות הוא עד מס'**
28 **עשרות כל שנה"** (עמוד 83 לפרוטוקול, שורות 26-27).

29
30 עובדות אלה אף הועלו על הכתב בזמן אמת בסיכום ישיבת הערכת סיכונים לעכברת
31 בשירות הווטרינרי מיום 8.3.2017, שם נכתב כי **"תחלואת אדם בלפטוספירה** (עכברת)
32 **בכלל בתת דיווח. נשלחות כ- 400 דגימות בשנה, מתוכן כ-12 חיוביות. התחלואה בעיקר**

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

1 במטיילים המביאים את המחלה מחו"ל ובעובדים זרים. בשנים 2015 2016 אין אבחון של
2 תחלואת אדם בל. פומנה (עכברת)" (ההדגשות אינן במקור).

3 21. חיזוק לכך שאירוע ההתפרצות בשנת 2018 היה אירוע חריג שלא ניתן לצפייה בטרם
4 התרחש ניתן למצוא אף בדו"ח הכנסת שצורף על ידי התובעות, במסגרתו נכתב ביחס
5 להתפרצות העכברת בשנת 2018: "אירוע שמשרד הבריאות הגדיר כאירוע חריג שאינו
6 שייך למגמה הכללית של מחלה זו בישראל". עוד נכתב בדו"ח כי עד לקיץ 2018 לא היה
7 פורום משרדי ממשלה למניעת העכברת שכן היא לא היוותה סיכון משמעותי עבור בני אדם
8 "כפי שעולה ממענה משרד החקלאות על פנייתנו, עד לקיץ 2018 לא היה קיים פורום
9 משותף רשמי של משרדי הממשלה בנושא מניעת העכברת, שכן לדבריו, היא לא היוותה
10 בעיה וסיכון משמעותיים עבור בני האדם" (עמוד 29 לפרוטוקול הכנסת).

11
12 22. זאת ועוד, בשנת 2017 נבחנה סוגיית העכברת בבקר ולא נמצאה סיבה לחסן את עדרי הבקר
13 מאחר שלא הייתה עדות להתפרצות המחלה בבני אדם. ד"ר גושן הסביר בסעיפים 7 ו-9
14 לתצהירו, כי "במרץ 2017, בין היתר, בעקבות אבחון של החיידק בעדרי בקר לבשר באום
15 אל פחם, עין השופט וגלעד, התקיים דיון הערכת סיכונים בשירותים הווטרינריים
16 ובריאות המקנה במשרד החקלאות בהשתתפות גורמים נוספים רלוונטיים.... לנוכח
17 הנתונים שהוצגו בדיון ולנוכח הסיכון הנמוך להדבקות אנשים ולנוכח המשמעות שיש
18 למתן חיסון לעדר... הוחלט באותו שלב שלא להורות על חיסון חובה ולחייב חיסון כנגד
19 החיידק רק בעדרים נגועים, זאת לצד הטיפול באנטיביוטיקה אשר מצמצם אף הוא את
20 הפצת המחלה" (הדגשות אינן במקור).

21
22 23. מהעדויות והראיות שהובאו לעיל ושהיו מקובלות עליו עולה, באופן שאינו משתמע לשתי
23 פנים, כי על אף תת הדיווח שהזכיר אבי בן ליש ואושר בעדותו של ד"ר סינגר, התחלואה
24 עובר לשנת 2018 הייתה מאוד מצומצמת והיא התגלתה, בעיקר, בקרב מטיילים מחו"ל
25 שהגיעו עם המחלה ובקרב אנשי מקצוע שעבודתם חייבה אותם להיות במגע עם בעלי חיים
26 שחלו במחלה. אין להסיק מקיומם של מקרים בודדים אלה מסקנות מרחיקות לכת כפי
27 שהתובעות מבקשות להסיק ואין לקבוע על פיהם, כי האפשרות של התפרצות מחלת
28 העכברת הייתה צפויה וידועה לנתבעת.

29
30 אי יישום התכנית משנת 2012

31
32 24. התובעות טענו, כי בשנת 2012 אישרה הממשלה "תכנית למניעת זיהום מקורות מים על
33 ידי בקר במרעה באזור אגן ההיקוות של הכנרת באמצעות הצבת שקתות" שמטרתה

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

- 1 הייתה מניעת זיהומים בכנרת ובנחלים (להלן: "התכנית משנת 2012"). לטענתך, בין אם
2 הזיהומים שהתכנית באה למנוע כוללים זיהום בדמות חיידק העכברת ובין אם מטרתה
3 הייתה למנוע זיהומים אחרים, אילו הנתבעת הייתה מיישמת את התכנית בתוך זמן סביר
4 ממועד אישורה, מחלת העכברת שפרצה בשנת 2018 הייתה נמנעת. על כן, ביקשו התובעות
5 לראות באי יישום התכנית התרשלות שבגינה חבה הנתבעת בנזיקין.
6
- 7 25. אין בידי לקבל טענות אלה. ראשית יצוין כי התובעות לא צירפו את התכנית משנת 2012
8 כראיה בתיק וכך גם נהגה הנתבעת. הצדדים התייחסו לתכנית משנת 2012 בהרחבה
9 בתצהירים שהוגשו מטעמם ואף בחוות הדעת שהוגשו על ידם, אם כי לא ראו לנכון, משום
10 מה, לצרף את התכנית. התנהלות זו של הצדדים אשר מנעו מבית המשפט לעיין בעצמו
11 בתכנית משנת 2012 אף שהם ייחסו לה חשיבות רבה הן במהלך שמיעת הראיות והן
12 במסגרת הסיכומים שהוגשו על ידם, אינה התנהלות תקינה, בלשון המעטה. הדברים
13 מופנים בעיקר כלפי התובעות שביקשו להסתמך על תכנית זו כקרב קפיצה לטענתם בדבר
14 התרשלות הנתבעת באי מניעת התפרצות מחלת העכברת אף שלטענתן התפרצות זו הייתה
15 צפויה נוכח האמור בתכנית.
- 16
- 17 26. על אף העובדה שהתכנית לא הוגשה, אין ממש מחלוקת בין הצדדים כי התכנית משנת 2012
18 לא נועדה לטפל בבעיית העכברת באופן ספציפי, אלא בזיהומים סביבתיים הנגרמים
19 כתוצאה מהעשרת נוטריאנטים (חנקן וזרחן) שמקורם בהפרשות הבקר באזור. על כך ניתן
20 ללמוד מדברי ההסבר להחלטת הממשלה משנת 2019 שבמסגרתה הומלץ, בין היתר,
21 להוציא אל הפועל את התכנית משנת 2012. בדברי ההסבר נכתב: "**כבר בשנת 2012 הכין**
22 **המשרד להגנת הסביבה תוכנית להרחקת בקר ממקורות מים, במטרה להפחית זיהומים**
23 **סביבתיים הנגרמים כתוצאה מהעשרת נוטריאנטים (חנקן וזרחן) בנחל".** אף ד"ר אילן
24 צדיקוב, ראש תחום פרויקטים במשרד להגנת הסביבה, הסביר בתצהירו, כי התכנית משנת
25 2012 הוכנה ללא קשר למחלת העכברת וכי מחלה זו כלל לא הייתה שיקול או גורם שדורש
26 התייחסות לפני שנת 2018. ד"ר צדיקוב הסביר עוד בתצהירו, כי "**הדו"ח המסכם** (התכנית
27 משנת 2012 – ע.ט.) **נערך בכדי לטפל בבעיה של זיהום מקורות מים כתוצאה מהעשרת**
28 **נוטריאנטים באגן ההיקוות של הכנרת. מסקנות הדו"ח התמקדו בהפחתת כניסת**
29 **מזהמים מסוג חנקן וזרחן לאגן ההיקוות, המסכנים את המערכת האקולוגית ויכולים, בין**
30 **השאר, לפגוע גם במגוון הביולוגי ... מטרת הדו"ח המסכם לא הייתה מניעת מחלות ולכן**
31 **אין כל קשר בינו ובין התפרצות העכברת של קיץ 2018**" (סעיפים 9-11 לתצהיר).
32

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

- 1 27. נראה כי אף המומחים מטעם התובעות לא ממש חולקים על העובדה שהתכנית משנת 2012
2 לא נועדה לטפל באופן ספציפי במחלת העכברת, אלא בזיהומים אחרים שמקורם בהפרשות
3 הבקר באזור. כך למשל, אף שבחוות דעתו התייחס עופר רוזנר לתכנית משנת 2012, הוא
4 אינו טוען כי תכנית זו נועדה לטפל במחלת העכברת, אלא במניעת זיהומים בנחלים באופן
5 כללי. אבי בן ליש, היועץ הסביבתי מטעם התובעות, התייחס בעמוד 10 לחוות דעתו
6 לתוכנית משנת 2012 ואף הוא אינו טוען שהתכנית נועדה לטפל באופן ספציפי במחלת
7 העכברת. דרך התייחסות זו של המומחים מטעם התובעות מלמדת, כי טענת המדינה
8 שהתכנית משנת 2012 לא נועדה לטפל במחלת העכברת באופן ספציפי, היא טענה נכונה.
9
- 10 28. עולה, אם כן, כי התכנית משנת 2012 נועדה לטפל בבעיית הזיהומים בנחלים ובכנרת באופן
11 עקרוני, כאשר לא עמדה על הפרק, אותה עת, בעיה אקוטית המחייבת התערבות מידית
12 על מנת למנוע סיכון קונקרטי שנשקף מאותם זיהומים. בנסיבות אלה, דחיית יישום
13 התכנית, בשל שיקולים תקציביים וקביעת סדרי עדיפות כפי שיפורט מיד, אינה מטילה על
14 הנתבעת אחריות בנוזקין. בעניין זה נקבע: "בית המשפט לא יחליף את שיקול דעתה של
15 רשות מנהלית בשיקול דעתו שלו, וכל עוד לא נפל בהחלטת הרשות פסול משפטי כלשהו,
16 כגון חוסר סבירות, שיקול זר או אפליה, בית המשפט לא יתערב בה" (בג"צ 708/06 מרינה
17 גורסקי ואח' נ' משרד הפנים, (23.9.2007)). כן נקבע כי "כלל נקוט בידינו הוא כלל
18 הנסמכות (או דוקטרינת הכיבוד, במונח של deference). כלל זה נותן לרשויות שלטוניות
19 חופש פעולה מקצועי בהחלטות הבאות להתאים את אמצעי המנע לתוחלת הנוזק.
20 בהחלטות מסוג זה בית המשפט אינו נוהג להתערב, שכן ברוב רובם של המקרים אין זה
21 ראוי שבית המשפט יעמיד את שיקול דעתו שלו תחת שיקול דעתה המקצועי של הרשות.
22 קביעת מדיניות כללית והקצאת משאבים על ידי הרשות מצויות בליבת שיקול הדעת
23 המקצועי החסין מהתערבותנו. לא בנקל נמצא התרשלות בהחלטת רשות שעניינה
24 הקצאת משאבים וקביעת סדרי עדיפויות לפועלה למען הציבור. החלטה כאמור תיחשב
25 לרשלנית רק כאשר היא חורגת באופן ברור ומשמעותי ממתחם האפשרויות שביניהן
26 רשות מנהלית סבירה רשאית לבחור" (ע"א 2394/18 פלוני נ' משטרת ישראל
27 (10.4.2019)) (להלן: "עניין פלוני"). זאת ועוד, יש לבחון את אופן הפעלת שיקול דעתה
28 של הרשות ואת החלטתה בזמן אמת ולא בדיעבד. בעניין זה נקבע כי "יש להישמר ממצב
29 בו מתקבלת ההכרעה בשאלה הנזיקית על בסיס "חוכמה שבדיעבד" ולכן שומה עלינו
30 להתמקד בבחינת שיקול הדעת שהפעילה הבורסה בזמן אמת" (ע"א 1617/04 כים ניר
31 שירותי תעופה בע"מ נ' הבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ (29.6.08)).
32

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

1 29. לענייננו, מהעדויות והראיות שהובאו מטעם הצדדים עולה, באופן שאינו משתמע לשתי
2 פנים, כי דחיית יישום התכנית משנת 2012 מקורה בשיקולים תקציביים ובסדרי עדיפות
3 שקבעה המדינה על משרדיה השונים. ד"ר צדיקוב הסביר בתצהירו, כי **"בשל מגבלות**
4 **תקציב של המשרד ותיעדוף משימות בהקשר של מניעת זיהום, יושרו לאורך השנים רק**
5 **חלק מהמלצות הדו"ח, כאשר הדגש הושם על פעולות שיביאו להפחתה מירבית של זיהום**
6 **מקורות המים השונים באותם מזהמים מסוג – חנקן וזרחן"** (סעיף 12 לתצהיר). כן הסביר
7 ד"ר צדיקוב, כי **"פעולות להרחקת בקר באזור הירדן הרלבנטי לתביעה לא תועדפו לאור**
8 **היעדים שהדו"ח המסכם בא לענות עליהם, בהיותם מקור משני לזיהום בנוטריאנטים"**
9 (סעיף 14 לתצהיר). אף בדיון ההוכחות הסביר ד"ר צדיקוב כי התוכנית משנת 2012
10 **"הושמה במגירה כי לא היה תקציב"** (עמוד 94 לפרוטוקול, שורה 7).

11
12 אף המומחים מטעם התובעות (אשר טענו במסגרת חוות דעתם לרשלנות המדינה בין היתר
13 בשל אי יישום התוכנית משנת 2012) הסכימו עם הטענה, כי התוכנית לא יושמה משיקולי
14 תקציב. כך למשל כשנשאל אבי בן ליש במסגרת דיון ההוכחות מדוע התוכנית משנת 2012
15 לא יושמה השיב: **"ממה שקראתי בפרסומים של המשרד להגנת הסביבה, אני יכול לומר**
16 **שפרסום ממרץ 2019 נכתב שלא נעשו פעולות כתוצאה מחוסר תקציב"** (עמוד 58
17 לפרוטוקול, שורות 16-18). על אותה שאלה השיב עופר רוזנר באופן דומה: **"אני מניח**
18 **בסופו של דבר, כמו כל תכניות שמפורסמות, בסופו של דבר זה נופל בגלל עניין של**
19 **תקציב"** (עמוד 62 לפרוטוקול, שורות 25-27).

20
21 30. שיקולים אלו של קביעת מדיניות והקצאת משאבים מצויים בליבת שיקול הדעת של
22 הרשות ובית המשפט לא יתערב בהם בנקל. כפי שהובא בהרחבה לעיל, בשנת 2012 מחלת
23 העכברת לא היוותה בעיה שהיה צורך להיערך לה, התכנית לא נועדה לטפל במחלת
24 העכברת באופן ספציפי, אלא נועדה לתת פתרון לבעיית הזיהומים בנחלים ובכנרת באופן
25 כללי, כאשר לא עמדה על הפרק בעיה אקוטית שחייבה התערבות מידית. בנסיבות אלה
26 ומאחר שהתכנית לא יושמה בשל שיקולי תקציב וקביעת סדרי עדיפות, אין מקום להתערב
27 בשיקול דעתה של הרשות, ואין לראות באי יישום התוכנית משום רשלנות. טענת התובעות
28 כי אילו התכנית משנת 2012 הייתה מיושמת, התפרצות מחלת העכברת הייתה נמנעת, היא
29 בבחינת חוכמה לאחר מעשה.

30
31
32
33

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

העדר קשר סיבתי

1

2

3 31. גם אם אניח כי היה על הנתבעת ליישם את התוכנית להצבת שקתות משנת 2012, לא הוכח
4 כי ישום התוכנית היה מונע את התפרצות העכברת. אדרבה, מהעדויות עולה כי גם אם
5 התוכנית הייתה מיושמת, נראה כי התפרצות העכברת לא הייתה נמנעת שכן מקור הבעיה
6 היה בחזירי בר ולא בבקר. בעניין זה הסביר ד"ר גושן בתצהירו, כי **"ספק רב אם הצבת**
7 **שקתות הייתה מונעת את התפרצות המחלה והדבקת בני האדם שכן הפצת החיידק על**
8 **ידי חזירי בר לא הייתה נמנעת"** (סעיף 17 לתצהיר). בחקירתו הנגדית חזר ד"ר גושן על
9 עדותו בתצהיר והרחיב, כי **"הפצת החיידק לרמת הגולן לא קשורה בכלל לחיסון הבקר או**
10 **להצבת שקתות אלא לחיות הבר. אני יכול לומר שמאז 2018 זן זה של עכברת התפשט בכל**
11 **הארץ גם במקומות שאין בקר בכלל כמו אזור פרדס חנה בנימינה ואינו התפרצות**
12 **באוכלוסיית כלבים שכנראה הגיעו ממקורות מים שהיו בהם חזירי בר שהפיצו את**
13 **החיידק מכיוון שהצבת שקתות לא מונעת לחלוטין הגעת בקר אל הנחלים ובטח לא**
14 **את הגעת חזירי הבר שהם אינם מסוגלים להגיע לשקתות, לא סביר שהצבת שקתות**
15 **היתה מונעת את ההתפרצות ... החיידק היה מגיע מחזירי בר, גם אם היינו מציבים את**
16 **השקתות חזירי בר היו מגיעים למקורות המים שכן הם בגלל גובהם לא מסוגלים לשותות**
17 **מהשקתות"** (85, שורות 23-24).

18

19 ד"ר גושן הסביר עוד, כי עדרי הבקר אינם המקור של החיידק אלא נדבקו בחיידק במקביל
20 להידבקות בני אדם, כך שאין כל קשר בין הימצאות החיידק בנחלים ובין עדרי הבקר.
21 בעניין זה הסביר ד"ר גושן, כי **"הפצת החיידק דרך חיות בר בעיקר חזירי בר, הבקר נדבק**
22 **במקביל לבני אדם, הוא חלק מההתפרצות, בסופו של דבר ברגע שמים מזוהמים ברמה**
23 **מסוימת בחיידקי עכברת ובני אדם רוחצים בהם והמים באים במגע עם הריריות הם**
24 **נדבקים בדיוק כמו שהבקר נדבק"** (עמוד 88 לפרוטוקול, שורות 34-36). על כן סבר ד"ר
25 גושן, כי הטענה שאילו היו מוצבים שקתות וגדרות, ואילו עדרי הבקר היו מחוסנים נגד
26 עכברת, ואילו היה נמנע מעדרי מהבקר להגיע לחלוטין אל הנחלים, **"הייתה נמנעת**
27 **התפרצות (מחלת העכברת), אני חושב שהיא שגויה, לא רק זאת אלא גם מחקרים מעידים**
28 **על כך שאפילו מציבים את השקתות הבקר עדיין מגיע לנחלים ונמצא בהם"** (עמוד 85
29 לפרוטוקול, שורות 8-11).

30

31 32. חיזוק לעדותו של ד"ר גושן ניתן למצוא בדברי ההסבר להחלטת הממשלה משנת 2019
32 ובדו"ח מרכז המחקר והמדע של הכנסת מתאריך 22.7.2019. בדברי ההסבר להחלטת
33 הממשלה משנת 2019 מנויות הסיבות העיקריות שהביאו למחלת העכברת והם: מיעוט

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

1 זרימה בנחלים, טמפרטורה גבוהה, והפרשות של בקר וחיות בר במים. בדו"ח מרכז המחקר
2 והמדע של הכנסת נכתב, כי "המאגר הטבעי (המאכסן) של העכברת הוא חיות הבר,
3 ובעיקר מכרסמים וחזירי בר", וכי "ההדבקה בעכברת של עדרי בקר ברמת הגולן מקורה
4 בחזירי בר שהגיעו לאזור זה והדביקו עדרי בקר ורועים בו".
5

6 אף המומחים מטעם התובעות הסכימו עם סיבות אלו ומציינים אותן בחוות דעתם. בחוות
7 דעתו של אבי בן ליש צוין כי אחד מגורמי הזיהום של המים הוא נוכחות של חיות בר,
8 במקביל למיעוט זרימה וטמפרטורה גבוהה. הוא אף ציין בחוות דעתו כי "ההדבקה
9 העיקרית, לדברי משרד החקלאות, נגרמה מהדבקה של עדרי בקר ברמת הגולן שמקורה
10 בחזירי בר נגועים שהגיעו לאזור", מבלי לחלוק על קביעה זו ומבלי להתמודד עמה; בחוות
11 דעתו של עופר רוזנר נאמר כי המחלה מופיעה בבעלי חיים לרבות חולדות ועכברים, כלבים,
12 צאן בקר וחזירי בר, וכן נאמר כי השילוב בין תחלואה בבעלי חיים ושנות בצורות רצופות
13 יוצרים תנאים נוחים להדבקה; בחוות דעתה של ד"ר נילי דובר על העברת המחלה משתן
14 של בעלי חיים ובמיוחד כלבים, מכרסמים וחיות משק, וכן נטען כי שילוב של תחלואה
15 בקרב בעלי חיים ושנות בצורת רצופות יצר מצב של מים מזוהמים עומדים המהווים תנאים
16 נוחים להדבקה.

17
18 33. עולה, אם כן, כי אף אילו התכנית משנת 2012 הייתה מיושמת והיו מוצבים שקתות ואף
19 אילו עדרי הבקר היו מורחקים כליל מאזורי הנחלים, לא היה בכך כדי למנוע את פרוץ
20 המחלה, שמקורה שילוב של מספר גורמים: מספר שנים שחונות ברצף שהביאו להפחתת
21 הזרימה בנחלים, טמפרטורות גבוהות והתפשטות המחלה בקרב חיות בר, ובעיקר חולדות
22 וחזירי בר. על כן, לא ניתן לקבל את טענת התובעות בדבר קיומו של קשר סיבתי עובדתי
23 בין אי יישום התכנית משנת 2012 ובין התפשטות המחלה בשנת 2018 והנזק שנגרם להן
24 כתוצאה מכך. בהעדר קשר סיבתי, דין התביעה להידחות.

25

26

אי חיסון עדרי הבקר

27

28

29 34. מהטעמים לעיל לעניין העדר קשר סיבתי בין אי הצבת שקתות ובין התפרצות המחלה בשנת
30 2018, יש לדחות את הטענה לעניין אי חיסון עדרי הבקר כסיבה להתפרצות המחלה.
31 כאמור, המחלה פרצה בשל שילוב של מספר גורמים שאין להם קשר לעדרי הבקר: זרימה
32 דלה בנחלים בשל מספר שנים שחונות ברצף, טמפרטורות גבוהות והתפשטות המחלה בין
33 חיות הבר, מכרסמים וחזירי בר, שהגישה שלהם לנחלים לא נחסמה. על כן, אף אילו עדרי
34 הבקר היו מחוסנים נגד העכברת, הדבר לא היה מונע את התפרצות המחלה.
35

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

1 35. מעבר לנדרש אוסיף, כי אף אילו הייתי מגיע למסקנה כי קיים קשר סיבתי בין אי חיסון
2 עדרי הבקר ובין התפרצות המחלה בשנת 2018, ואינני סבור שקיים קשר סיבתי כאמור, לא
3 היה בכך כדי לסייע לתובעות. אין בסיס לטענה כי ההחלטה שלא לחסן את עדרי הבקר
4 מפני עכברת הייתה בלתי סבירה שבגינה ניתן לייחס לנתבעת אחריות בנויקין. מהעדויות
5 של הגורמים הרלוונטיים התברר, כי בשנת 2017 נושא חיסון עדרי הבקר נבחן על ידי משרד
6 החקלאות ובעקבות בחינת הנושא הוחלט על חיסון עדרים נגועים בלבד, וזאת נוכח העדר
7 סכנה להתפשטות המחלה לאדם ומוגבלות החיסון. בעניין זה הצהיר ד"ר גושן בתצהיר
8 עדותו הראשית:

9
10 "במרץ 2017, בין היתר, בעקבות אבחון של החיידק בעדרי בקר לבשר באום אל
11 פחם, עין השופט וגלעד, התקיים דיון הערכת סיכונים בשירותים הווטרינריים
12 ובריאות המקנה במשרד החקלאות בהשתתפות גורמים נוספים רלוונטיים.
13 במהלך הדיון הוצגו ע"י המעבדה של משרד הבריאות נתונים לעניין הדבקות בני
14 אדם בחיידק. על פי הנתונים שהוצגו מתוך כ-400 דגימות שנלקחו בשנים
15 האחרונות, כ-12 נמצאו חיוביות לנגיפות במחלה, כאשר עיקר התחלואה אובחנה
16 במטיילים החוזרים מחו"ל. לנוכח הנתונים שהוצגו בדיון ולנוכח הסיכון הנמוך
17 להדבקה אנשים ולנוכח המשמעות שיש למתן חיסון לעדר – בין היתר אובדן
18 יכולת האבחון שכן עצם מתן התרכיב גורם להימצאות נוגדנים כתוצאה מהחיסון
19 ולא דווקא מהדבקה- הוחלט באותו שלב שלא להורות על חיסון חובה ולחייב
20 חיסון כנגד החיידק רק בעדרים נגועים, זאת לצד הטיפול באנטיביוטיקה אשר
21 מצמצם אף הוא את הפצת המחלה" (סעיפים 7-9 לתצהיר גושן).

22
23 36. בחקירתו הנגדית חזר ד"ר גושן על אותם דברים והסביר:

24
25 "לפני 2017 לא חוסן הבקר בארץ כנגד עכברת באופן גורף אלא רק בעדרים נגועים
26 מתוך הבנה שלמרות פוטנציאל להדבקה בני אדם, המחלה בישראל מוגבלת
27 לאנשים שעובדים עם בעלי חיים או תיירים ומטיילים (עמוד 83 לפרוטוקול,
28 שורות 17-19), בניהול בריאות גם של בני אדם וגם של בעלי חיים, תמיד יש את
29 הפן הכלכלי שאנו מנהלים את הסיכון. עד 2018 שהיה אירוע חריג הן בהיקפו
30 והן מזה שהוא היה ממוקד בנחלים ברמת הגולן, לא ראינו לא לפני ולא אחרי
31 תחלואה בבני אדם בכאלה היקפים, היקפים של תחלואה בבני אדם כפי
32 שמפורסמים באתר של משרד הבריאות הוא עד מס' עשרות כל שנה. כשאני צריך

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

1 להטיל חובת חיסון על עדר נשאלת השאלה מה התועלת שאני מפיק מול הנזק
2 שאני גורם" (עמ' 83 לפרוטוקול, שורות 25-30).
3
4 37. עולה, אם כן, כי השאלה אם לחסן את עדרי הבקר אם לאו נבחנה עניינית ומקצועית בידי
5 הגורמים המקצועיים האחראים על קביעת המדיניות בעניין זה, תוך שהם לוקחים בחשבון
6 את כלל השיקולים הרלוונטיים. כפי שהובא לעיל, "לרשויות שלטוניות חופש פעולה
7 מקצועי בהחלטות הבאות להתאים את אמצעי המנוע לתוחלת הנזק. בהחלטות מסוג זה
8 בית המשפט אינו נוהג להתערב, שכן ברוב רובם של המקרים אין זה ראוי שבית המשפט
9 יעמיד את שיקול דעתו שלו תחת שיקול דעתה המקצועי של הרשות. קביעת מדיניות
10 כללית והקצאת משאבים על ידי הרשות מצויות בליבת שיקול הדעת המקצועי החסין
11 מהתערבותנו. לא בנקל נמצא התרשלות בהחלטות רשות שעניינה הקצאת משאבים
12 וקביעת סדרי עדיפויות לפועלה למען הציבור. החלטה כאמור תיחשב לרשלנית רק כאשר
13 היא חורגת באופן ברור ומשמעותי ממתחם האפשרויות שביניהן רשות מנהלית סבירה
14 רשאית לבחור" (עניין פלונים שהובא לעיל). לא מצאתי במקרה דנן כי החלטות הרשות
15 נגועה בחוסר סבירות המצדיק התערבות בית המשפט. התובעות אף לא הצביעו על טעם
16 כלשהו המצדיק התערבות בהחלטות הרשות, למעט הטענה להתפרצות המחלה, טענה שהיא
17 בגדר חוכמה שלאחר מעשה.

18
19 38. סיכומם של דברים עד כה, לא מצאתי כי יש לייחס לנתבעת אחריות בנזיקין בשל
20 התנהלותה עובר להתפרצות מחלת העכברת בקיץ 2018, הן מאחר שלא הוכחה התרשלות
21 בהתנהלותה עובר להתפרצות המחלה והן מאחר שלא הוכח קשר סיבתי עובדתי בין
22 ההתרשלות הנטענת ובין התפרצות המחלה.
23

התנהלות הנתבעת בעת התפרצות מחלת העכברת בקיץ 2018

24
25
26 39. כזכור, בחודש אוגוסט 2018 הגיעו למשרד הבריאות דיווחים רבים על חולים שנדבקו
27 בעכברת לאחר שטיילו בנחלים בצפון. בתגובה לכך הוציא משרד הבריאות פרסומים בנושא
28 על מנת לעדכן ולהזהיר את הציבור. אין טענה בפי התובעות בדבר נחיצות הפרסומים על
29 מנת להזהיר את הציבור מפני רחצה בנחלים הנגועים וטענתן נוגעת להיקף הפרסום.
30 לטענתן, הנתבעת התרשלה בכך שלא מיקדה את האזהרות וההודעות שפרסמה בנחלים
31 הנגועים וכתוצאה מכך היא יצרה בהלה בקרב הציבור שבעקבותיה הוא נמנע מלבקר אף
32 באתרים שלהן שאף לא היו נגועים בעכברת.
33

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

40. אין בידי לקבל טענות אלה. ההודעה הרשמית הראשונה של משרד הבריאות אודות חשד להתפרצות עכברת במקור מים ברמת הגולן פורסמה ביום 12.8.21 ובה נכתב כי "משרד בודק ויעדכן" וכי "מומלץ שלא להיכנס למקווי מים עומדים". למחרת, ביום 13.8.2018, יצאה לעיתונות הודעה נוספת מטעם משרד הבריאות במסגרתה נאמר בין היתר כי "משרד הבריאות מזהיר שלא לטבול בנחלים זכאי, יהודיה, משושים וזיתן עד להודעה חדשה". ביום השלישי להתפרצות המחלה, קרי ביום 14.8.2018, יצאה לעיתונות הודעה נוספת במסגרתה שב משרד הבריאות והזהיר "שלא לטבול בנחלים זכאי, יהודיה משושים וזיתן עד להודעה חדשה". בפרסום נוסף מיום 15.8.2018 נכתב שוב "משרד הבריאות מרגיע את הציבור וקורא לו להמשיך בשגרת הטוילים...". כן הורחבה ההמלצה שלא להיכנס לנחלים נוספים: "הירדן באזור פארק הירדן בלבד, שפך נחל דליות באזור המג'רסה (בטיחה, בקעת בית ציידה) בלבד, נחל ג'לבון". מנוסח ההודעה עולה כי ההמלצות ניתנו "לאחר התייעצות עם כל גורמי המקצוע הרלוונטיים בתחום והרשויות המוסמכות". בהודעה נכתב עוד, כי "אין אינדיקציה להדבקה באזורים אחרים בצפון. ניתן להמשיך ולטייל בשאר המקומות כבשגרה". כן ניתן בהודעה הסבר על המחלה ונאמר, בין היתר, כי רק מיעוט מהמקרים התסמינים הופכים להיות קשים ומסוכנים וכי לרוב, הנחשפים לחיידק לא יפתחו מחלה או שיפתחו מחלה קלה, וכי "מי שלא סבל מחום, אין צורך להיבדק ואין צורך להיכנס לפאניקה".

41. מקריאת תוכן הפרסומים הרשמיים שיצאו תחת ידו של משרד הבריאות לא עולה תמונה של מסע הפחדה ושל פרסומים כוללניים, כפי שטענו התובעות, אלא ההפך הוא הנכון. הפרסומים ממוקדים ומרגיעים ובהם צוינו שמות של נחלים ספציפיים בהם הומלץ שלא לטבול, כאשר אתרי התובעות לא נכללו באותם מקומות שלגביהם ניתנה הוראה שלא לטבול או לרחוץ. זאת ועוד, משרד הבריאות אף עשה שימוש במילות הרגעה, כגון "מרגיע", "שב ומרגיע", "אין צורך להיכנס לפאניקה". אף בדיוני ההוכחות כשהוצגו הפרסומים הללו לנציגי התובעות ולמומחים מטעמם הם אישרו שהפרסומים ממוקדים וכי אין בהם משום יצירת בהלה בקרב הציבור (זוהר קוזייקרו, עמוד 12 לפרוטוקול, שורות 25-26; אילן אפרים, עמוד 21 לפרוטוקול, שורה 1; אבי בן ליש עמוד 54 לפרוטוקול, שורות 11-3; עופר רוזנר, עמוד 62 לפרוטוקול, שורות 5-3, וכן עמוד 63 לפרוטוקול, שורות 17-16).

משעומתו נציגי התובעות והמומחים מטעמם בנוסח ההודעות הרשמיות שפרסם משרד הבריאות כפי שהובא לעיל, חלק מהם טען כי הכוונה בפרסומים גורפים שגרמו לבהלה בקרב הציבור היא לדברים שנאמרו מפי נציגי משרד הבריאות בעל פה בראיונות לתקשורת (עדות זוהר קוזייקרו, עמוד 12 לפרוטוקול, שורות 32-31; עדות יניב גיגי עמוד 15

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

- 1 לפרוטוקול, שורות 8-9; עדות אילן אפרים, עמוד 21 לפרוטוקול, שורות 14-15; עדות גיא
2 ירמק, עמוד 35 לפרוטוקול, שורות 21-28; עדות אבי בן ליש, עמוד 54 לפרוטוקול, שורות
3 12-13; עדות עופר רוזנר, עמוד 62 לפרוטוקול, שורות 7-8, ועמוד 63 לפרוטוקול, שורות 7-
4 12). ברם, התובעות לא צירפו אסמכתא כלשהי להוכחת טענתם זו, שהועלתה לראשונה
5 בחקירה הנגדית, כך שהטענה נותרה בגדר טענה בעלמא שאין לה כל בסיס ראייתי ועל כן,
6 יש לדחותה.
- 7
- 8 42. הפרסום היחידי שצרפו התובעות להוכחת טענתם בדבר פרסום גורף ומסע הפחדה הוא
9 פרסום שלקוח מעיתון מעריב, ולא מתוך פרסומים רשמיים של משרד הבריאות. פרסום
10 זה לא נעשה בהתאם להודעות שפרסם משרד הבריאות ולא על דעתו. אדרבה, משרד
11 הבריאות בפרסומו הרשמיים הדגיש כי יש להתעדכן "רק בהודעות של הגופים
12 המוסמכים לכך". זאת ועוד, אף מתוכן הפרסום שפורסם בעיתון מעריב לא מצטיירת
13 תמונה של מסע הפחדה ופרסום גורף. בגוף הכתבה נכתב "משרד הבריאות שוקל: לסגור
14 למבקרים עוד נחלים בצפון", וכן נכתב "משרד הבריאות ידון היום באפשרות לאסור את
15 הרחצה גם בשמורת הירדן הצפוני, בבניאס, בנחל זן ועוד, כולל אתרי הקיאקים
16 והאבובים". אין בין תוכן הכתבה ובין פרסום גורף ומפחיד היוצר בהלה ולא כלום. כאמור,
17 הדברים נאמרים מעבר לנדרש, שכן אין המדובר בפרסום שנעשה לבקשת משרד הבריאות
18 או על דעתו ועל כן, אין לייחס פרסום זה בשום צורה למשרד הבריאות.
- 19
- 20 43. לסיכום נקודה זו, לא מצאתי כי יש בפרסומים של משרד הבריאות משום הפחדה של
21 הציבור וכן לא מצאתי שהפרסומים היו כוללניים או גורפים. אדרבה, נראה כי הנתבעת
22 פעלה באחריות על מנת לידע את הציבור ולהזהירו מפני הסכנות הקיימות, תוך איזון בין
23 הצורך בהגנה על בריאות הציבור ובין שיקולים כלכליים. משרד הבריאות הוציא הודעות
24 דוברות ועדכונים על בסיס יומיומי, ערך ישיבות יומיומיות וחקירות אפידמיולוגיות,
25 ובוצעו ניטורים, ונראה כי סגירת הנחלים והאתרים השונים לא נעשתה באופן שרירותי,
26 אלא לאחר חקירה ובדיקה מעמיקות.
- 27
- 28 44. זאת ועוד, מתצהירי הנתבעת עולה כי בכירים במשרד הבריאות הגיעו לצפון כאקט של
29 הרגעה ועידוד של מטיילים להגיע לצפון, כאשר עדויות התובעות אישרו זאת. מעדויותיהם
30 של גיא ירמק וזוהר קוזייקרו עולה כי מר גרוטו, בכיר במשרד הבריאות, הגיע לאתרי
31 הקיאקים כעשרה ימים אחרי פרוץ האירוע כדי להרגיע את הציבור. "אני יודע שהוא
32 (גרוטו) היה אצלנו עם המשפחה, ירד בסירה למים עם ראש המועצה גליל עליון. זה נעשה

בית המשפט המחוזי בנצרת

ת"א 8816-12-19 רפטינג נהר הירדן בגליל 2005 בע"מ ואח' נ' מדינת ישראל

תיק חיצוני:

1 כדי להרגיע את הציבור" (קוגיקרו, עמוד 13 לפרוטוקול, שורות 21-22; גיא ירמק, עמוד
2 36 לפרוטוקול, שורות 9-10).

3
4 45. סיכומה של נקודה זו, לא מצאתי כי הנתבעת התרשלה בצורה כלשהי בטיפול בהתפרצות
5 מחלת העכברת בקיץ 2018. אדרבה, מהעדויות והראיות שהובאו מטעם הצדדים עולה
6 תמונה שלפיה, הנתבעת טיפלה באירוע בצורה מקצועית, יעילה וממוקדת, כאשר היא שמה
7 לנגד עיניה הן את ההגנה על בריאות הציבור מפני התפשטות המחלה, והן את האינטרס של
8 אתרי התיירות בצפון הארץ וצמצום הפגיעה בהם ככל שניתן.

9
10 46. משהגעתי למסקנה כי אין לייחס לנתבעת אחריות בנוזיקין לנזקים שנגרמו לתובעות
11 בעקבות התפרצות מחלת העכברת בקיץ 2018, אינני רואה צורך לדון בשאלת גובה הנזק.
12

סוף דבר

13
14
15 47. אשר על כן, אני מורה על דחיית התביעה. אני מחייב את התובעות, ביחד ולחוד, לשלם
16 לנתבעת הוצאות משפט ושכ"ט עו"ד, בסכום כולל של 40,000 ₪.

המזכירות תמציא עותק פסק הדין לצדדים.

17
18
19
20
21
22 ניתן היום, ט' תמוז תשפ"ב, 08 יולי 2022, בהעדר הצדדים.
23

נרפאת טאהא, שופט

24
25